

ce privește utilizatorii de nivel academic și organizațiile non-guvernamentale, rata de răspuns a fost mult mai scăzută: răspunsurile au fost primite de la organizațiile academice din 8 țări și de la 13 organizații non-guvernamentale.

Ca rezultat al campaniei desfășurate în 2004, când au fost contactate în mod repetat 101 de organizații din 40 de țări, 42 de instituții arhivistice naționale au răspuns din 47 contactate (reprezentând o rată de răspuns de 90%), precum și 30 de organizații academice și 21 de organizații non-guvernamentale – ambele conținând subgrupe și date rezumate – au trimis răspunsurile lor.

3.0.6. Considerații metodologice

Eșantionul relativ mic – în termeni sociologici, grupurile țintă diverse și numărul mare de întrebări aduc în atenție probleme de aplicabilitate a metodelor statistice. Totodată, este dificil să evaluezi corect nivelul de reprezentativitate, în termeni de opinii luate în considerare la completarea chestionarului. În consecință, concluziile finale se trag pe baza unei analize atât cantitative, cât și calitative, în care micile diferențe aflate în larga distribuție a răspunsurilor nu pot fi interpretate în sine. În orice caz, marile diferențe în distribuție, mai ales atunci când sunt amestecate cu variabile indicând tradițiile arhivistice sau democratice ale țărilor respective, duc la elaborarea unor concluzii controlabile chiar și în termeni statistici.

Prelucrarea și analiza cantitativă a datelor au fost făcute cu ajutorul pachetului software SPSS. Numerele variabilelor incluse în analiză au fost: Arhive: 207, Cercetători academici: 101; O.N.G.-uri: 113.

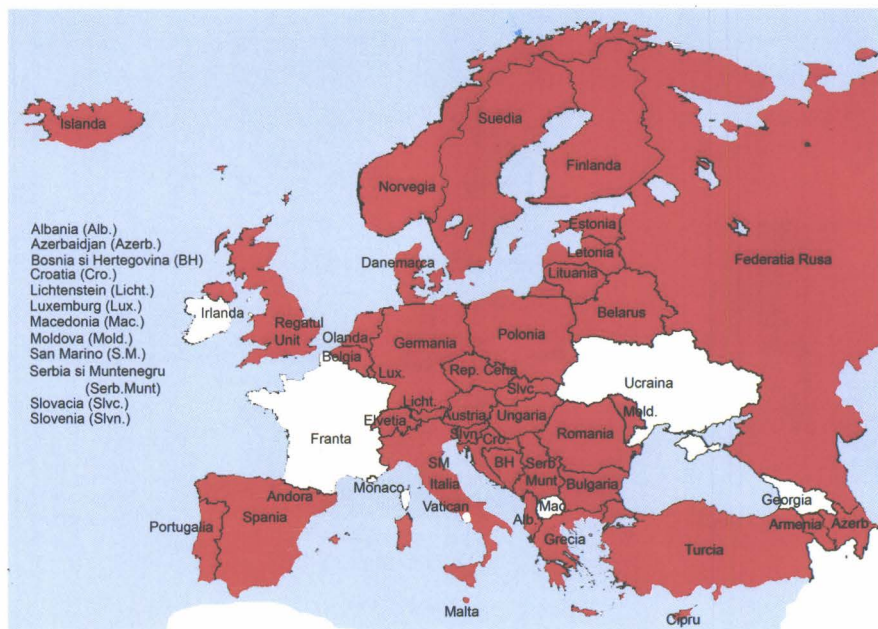
3.1. Arhivele naționale

Constatările prezentate mai jos se bazează pe răspunsurile date de instituțiile arhivistice naționale (Arhivele naționale, direcțiile de arhivă, serviciile arhivistice centrale) din 41 de țări. (vezi harta nr. 1)⁴.

---

⁴ Lista completă a țărilor acoperite de anchetă este prezentată în Index. Țările care sunt colorate în alb pe hartă indică faptul că în aceste țări organizațiile nu au răspuns la chestionare.

Arhive Naționale respondente

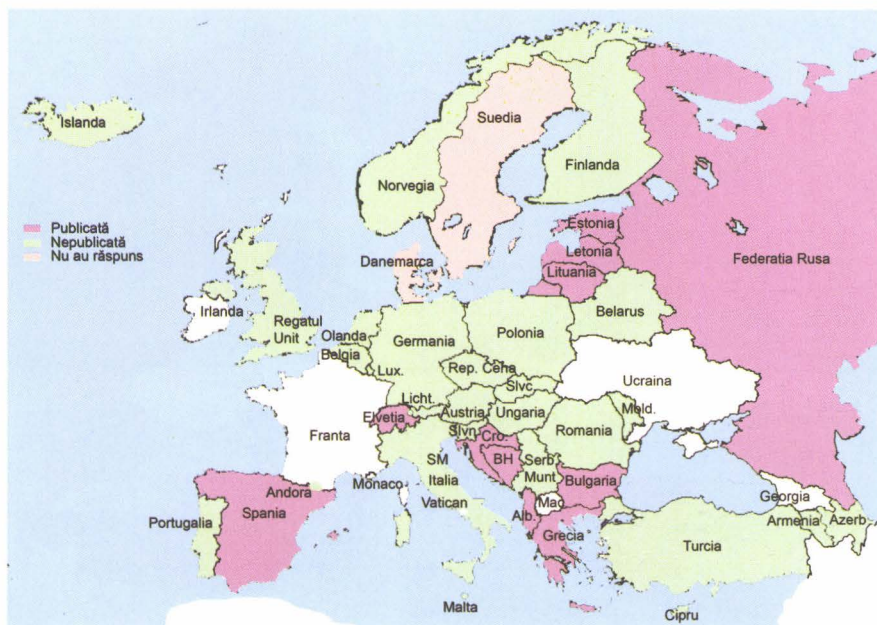

harta nr. 1

3.1.1. Cunoaștere și compatibilitate

Conform răspunsurilor, Recomandarea R (2000)13 a fost publicată în 10 țări europene: Albania, Bosnia-Herțegovina, Bulgaria, Croația, Grecia, Letonia, Lituania, Rusia, Spania și Elveția (vezi harta nr. 2).

Publicarea Recomandării

harta nr. 2

Aproape jumătate dintre cei care au răspuns anchetei, 22 de instituții arhivistice naționale, au declarat că legislația lor națională era în întregime compatibilă cu Recomandarea, 12 au răspuns că legislația lor era compatibilă cu câteva excepții și 4 că legislația lor era doar parțial compatibilă. Nici unul din respondenți nu a declarat că legislația națională din țările lor era incompatibilă cu Recomandarea.

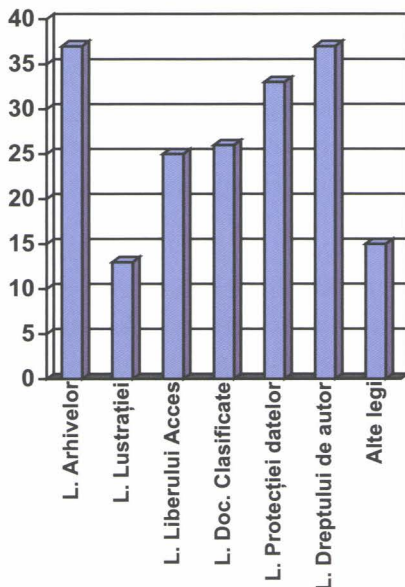
În 10 țări se intenționa o revizuire pentru a armoniza legislația cu Recomandarea.

În ciuda înaltului nivel de compatibilitate legislativă, o treime din țări au răspuns că au existat dificultăți la implementarea Recomandării. În 11 țări principalele motive au fost resursele inadecvate (personal, resurse financiare, echipament etc.), în 7 țări necunoașterea Recomandării, în 6 țări privatizarea în masă, în 5 țări întârzierile în ordonarea și descrierea documentelor din instituțiile de arhivă.

3.1.2. Legislația

Așa cum se arată în graficul nr. 1, în majoritatea țărilor care au răspuns există o Lege a Arhivelor în vigoare (în 38 de țări) și o Lege a dreptului de autor (în 38 de țări). În 34 de țări există o Lege a protecției datelor personale și două treimi din țări au adoptat o Lege a libertății de informare sau o lege similară (25 de țări). Douăzeciși șapte de țări au o Lege a informațiilor secrete în vigoare. 14 țări au adoptat legi referitoare la arhivele fostelor servicii secrete (legile lustrației) și 15 instituții arhivistice naționale au indicat existența altor legi relevante pentru accesul la arhive în țările respective (informații amănunțite despre legislație – furnizate de respondenți în apendicele chestionarului pentru instituțiile naționale de arhivă – pot fi găsite în anexa acestui *Manual*).

graficul nr. 1

3.1.3. Regulamente

Instrucțiuni de aplicare a Legii Arhivelor sunt în vigoare în 27 de țări, adică în mai mult de două treimi din țările în care o astfel de lege a fost adoptată; instrucțiuni ministeriale au fost emise în 19 țări, regulamente

generale sau reguli operaționale pentru arhive în 27 de țări, coduri profesionale în 19 țări. Printre regulamentele interne sau speciale emise de organizațiile respondente, regulamente ale sălilor de studiu sunt în vigoare în 37 de țări, în timp ce un regulament special de acces la documentele cu restricții este aplicat în 12 țări. Ite texte normative există în 10 țări.

3.1.4. Instituții exceptate de la regulile generale de acces

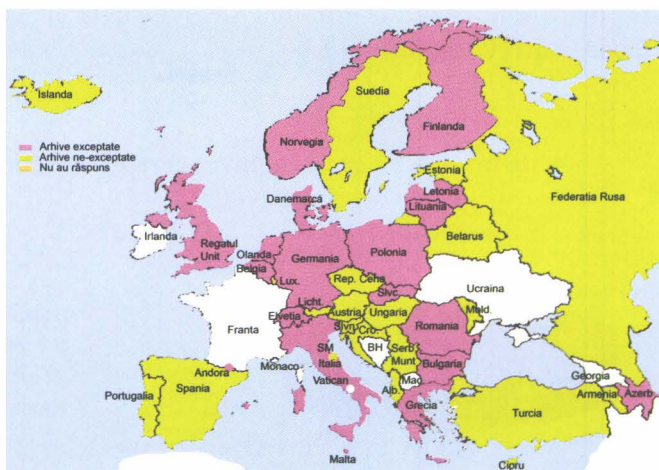
Jumătate dintre respondenți au declarat că există instituții de arhive publice (sau organizații ce păstrează arhivele publice) care sunt exceptate de la regulile generale de acces — stabilite în Legea Arhivelor sau în alte legi (vezi harta nr. 3). Seria instituțiilor este mare; mai mult de o singură astfel de instituție a putut fi indicată în chestionar. Instituțiile publice de arhivă indicate în numărul cel mai mare de răspunsuri au fost arhivele parlamentului (9 țări), arhivele fostelor servicii secrete sau ale fostei poliții politice (9 țări) și starea civilă (8 țări). Instituțiile naționale de arhivă din 10 țări au răspuns că accesul la dosarele fără restricții din aceste Arhive sunt supuse unei autorizări speciale. Cu toate acestea, așa cum se va discuta în secțiunea următoare, aproape toate instituțiile de arhivă naționale au declarat că în țările lor accesul la arhive era considerat un drept în legislația referitoare la acest aspect. În consecință, răspunsurile sunt fie contradictorii, fie reflectă o posibilă neînțelegere, anume că administrația arhivistică este de părere că autorizația de acces este doar o cerință oficială, dar în fapt accesul este întotdeauna acordat. Experiența practică sprijină această interpretare; în orice caz, chiar și această tradiție formală nu corespunde prevederilor și spiritului Recomandării Nr. R (2000)13.

Sunt numai 6 țări în care nu pot fi obținute autorizațiile speciale pentru cercetarea dosarelor cu restricții în Arhivele menționate mai sus (care sunt exceptate de la accesul general); în 28 de țări este posibil să se obțină aceste autorizații.

3.1.5. Valabilitate pe plan național

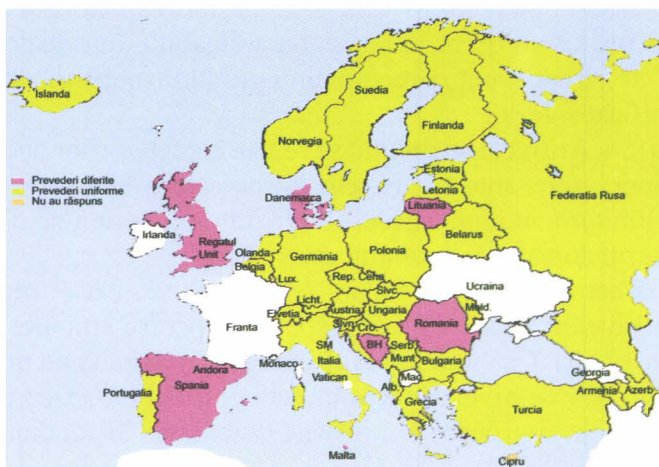
În majoritatea țărilor, prevederile referitoare la acces sunt uniforme sau echivalente la nivelul central (federal) al statului, regional (stat component) și al administrației locale; altfel spus, aceste prevederi sunt uniforme sau echivalente în cadrul teritoriului statului în 29 de țări. Pe teritoriul a 20 de țări, prevederile asupra accesului sunt, totuși, diferite (vezi harta nr. 4).

Instituții de arhivă publică exceptate

harta nr. 3

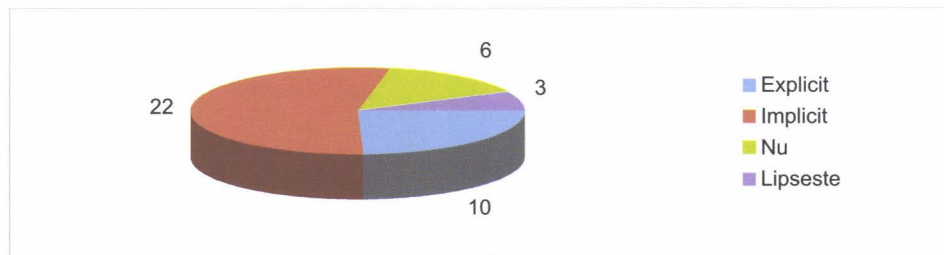
Prevederi de acces asemănătoare sau diferite

harta nr. 4

Legislația în vigoare în 10 țări interzice explicit crearea și păstrarea arhivelor secrete (a căror existență nu este dezvăluită) de către organizațiile publice. Acest lucru este interzis implicit de legislația în 22 de țări și neinterzis deloc în 6 țări (vezi graficul 2.).

Este interzis să crezi arhive secrete?

graficul nr. 2

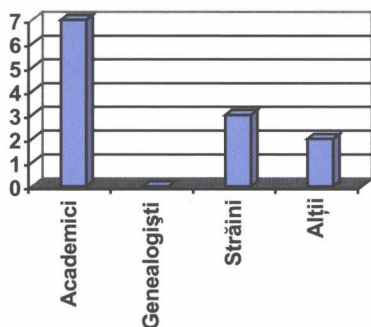
3.1.6. Condiții de acces

Pare a exista un consens general al țărilor respondente că accesul la arhive este privit ca un drept în legislația aplicabilă. În orice caz, termenii „autorizare” și „drept” sunt oarecum ambigui în răspunsurile a 10 țări, așa cum s-a specificat anterior.

În 10 țări, Arhivele au dreptul să refuze cercetătorilor documentele pe care le consideră irelevante pentru tema de cercetare declarată, o practică ce constituie o limitare, în fapt, a accesului la întregul volum de documente pe care cercetătorul dorește să-l examineze.

Există semne de discriminare (atât pozitivă, cât și negativă) între utilizatorii arhivelor: se aplică reguli specifice pentru anumite categorii de utilizatori, în 12 țări. Cea mai întâlnită categorie distinctă de utilizatori este cea a cercetătorilor de nivel academic (vezi graficul nr. 3), care au anumite privilegii speciale în ceea ce privește accesul la documente, altfel neaccesibile publicului larg.

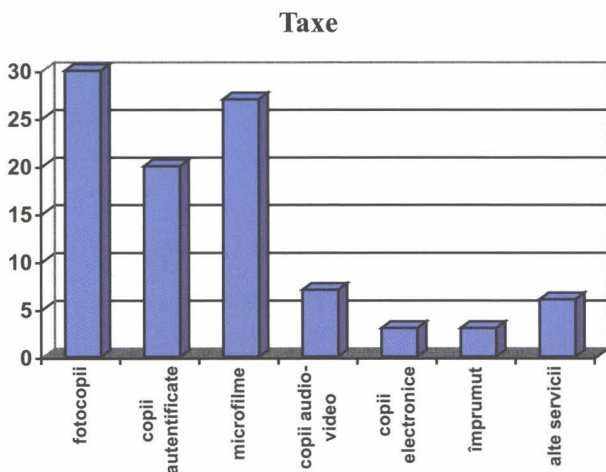
Reguli specifice aplicabile pentru utilizatori

graficul nr. 3

3.1.7. Taxe

Nivelul de bază al accesului, adică accesul la documentele pe suport hârtie și la copiile lor microfilmate și digitalizate – ca regulă principală definită prin lege – este gratuit în 33 de țări. În mod similar, eliberarea legitimației de cercetător este gratuită în mai mult de două treimi din țările respondente (29 de țări). Cu toate acestea, taxele percepute pentru servicii arhivistice speciale sunt mai mari decât costurile reale ale acestor servicii în majoritatea țărilor, cum se arată în graficul nr.4.

graficul nr. 4

3.1.8. Perioada generală de protecție

Cum e arătat în harta nr. 5, în 14 țări nu este specificată în legislația arhivistică, perioada generală de protecție a documentelor predate la Arhive, pentru păstrare permanentă. În acele țări în care o astfel de perioadă există, durata acesteia variază: în majoritatea, durata perioadei generale de protecție este de 30 ani (20 de țări), în câte o singură țară perioada specificată în legislație este de 10, respectiv 20, 40 sau 100 de ani. Conform răspunsurilor instituțiilor de arhivă naționale, Arhivele din 11 țări deschid sistematic, în fiecare an, documentele care nu se mai află sub perioada generală de protecție.

Practic, în fiecare țară în care Legea libertății de informare sau o lege similară este în vigoare (independent de existența perioadei generale de protecție), Arhivele păstrează caracterul deschis al accesului la acele documente care au fost accesibile în baza acestei legi și în perioada în care erau deținute de organizația creatoare (în 26 de țări).

Perioadă generală de protecție

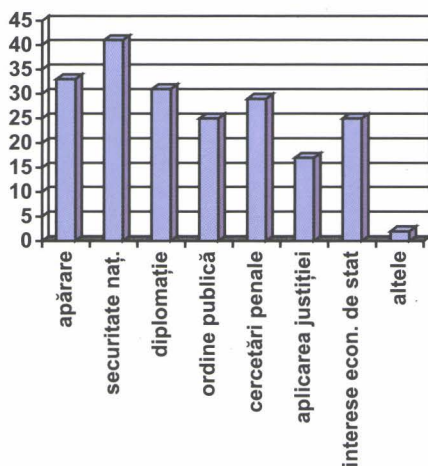
harta nr. 5

3.1.9. Protecție și accesibilizare

Recomandarea precizează faptul că excepțiile de la regula generală de acces pot fi necesare pentru protecția intereselor publice (apărare națională, politică externă, ordine publică) sau protecția persoanelor împotriva scurgerii de informații privitoare la viața lor privată. Conform răspunsurilor, în majoritatea țărilor există și alte criterii pentru stabilirea unor excepții de la regula generală de acces, cel mai frecvent criteriu fiind interesele economice private (în 23 de țări); secretele stabilite prin lege limitează accesul în arhive în 16 țări și documentele în lucru sau cele pregătitoare sunt exceptate de la regula generală de acces în 14 țări.

În cazul excepțiilor necesare pentru protejarea intereselor publice, criteriile de clasificare a documentelor (în secrete sau neaccesibile publicului) care funcționează în majoritatea țărilor sunt securitatea națională (în 36 de țări) și apărarea (în 33 de țări) (vezi graficul nr. 5).

Criterii de secretizare

graficul nr. 5

În 33 de țări există o restricție generală pentru protecția datelor personale din documentele de arhivă; acest număr se corelează cu cel al țărilor unde legea de protecție a datelor personale este în vigoare.

În majoritatea țărilor deciziile, privind clasificarea documentelor cu restricții, din alte motive decât protecția datelor personale, se iau de către organizația creatoare (35 de țări). În 9 țări, astfel de decizii se iau de către o agenție națională sau comisie (în unele țări există ambele posibilități).

În 22 de țări, însemnând jumătate dintre respondenți, există prevederi pentru re-examinarea periodică a documentelor clasificate. Cu toate acestea, în 21 de țări (suprapunându-se doar parțial cu cele unde există prevederi pentru re-examinarea periodică) este nevoie de o procedură oficială de declasificare, la expirarea perioadei de protecție. Grupul acestor din urmă țări este prezentat pe harta nr. 6. Totuși, trebuie remarcat că 12 țări au răspuns că unele documente sunt clasificate pe o perioadă nedeterminată.

În cele mai multe dintre cazuri, originea prevederilor pentru clasificare este Legea informațiilor secrete (în 24 de țări), dar în 12 țări aceste prevederi sunt incluse chiar în Legea Arhivelor.

Procedura de declasificare

harta nr. 6

3.1.10. Instrumente de cercetare

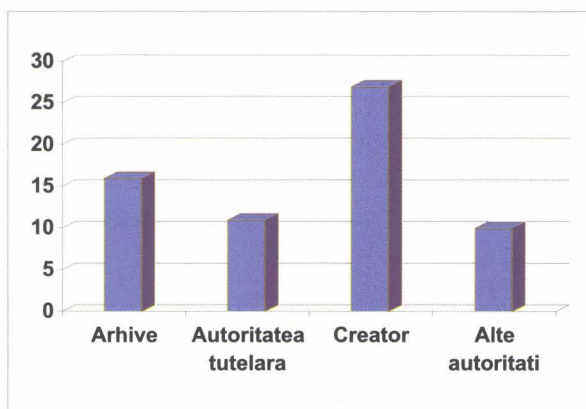
Conform informațiilor furnizate de Arhivele naționale, în 16 țări Arhivele nu elaborează instrumente de cercetare care să descrie arhivaliile cu restricții și în 6 țări aceste instrumente de cercetare sunt oferite numai în anumite cazuri. Cincisprezece țări au răspuns că pregătesc regulat instrumente de cercetare și în 14 țări aceste instrumente de cercetare sunt accesibile fără restricție.

3.1.11. Autorizații speciale

În majoritatea țărilor, utilizatorii arhivelor pot solicita autorizații speciale de acces la documentele cu restricții sau neaccesibile. Utilizatorii pot solicita acces pe motive de cercetare științifică în 33 de țări, pe motive juridice private în 30 de țări și pentru anchetă jurnalistică în 21 de țări.

Distribuția instituțiilor împuternicite să acorde astfel de autorizații se poate vedea în graficul nr. 6. În cele mai multe dintre țări, aceste autorizații speciale sunt acordate pentru cercetare individuală. Numai în două țări, Germania și San Marino, aceste autorizații sunt acordate prin declasificarea documentelor de interes. Unsprezece țări (Armenia, Azerbaidjan, Republica Cehă, Germania, Letonia, Lituania, Polonia, România, Rusia, Serbia, Slovacia și Muntenegru) au răspuns că există reguli de acces la documentele din Arhivele constituite pentru păstrarea documentelor privitoare la fostele organizații represive.

Autorizații speciale acordate de:

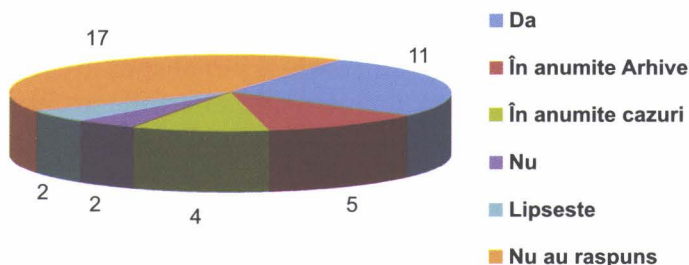

graficul nr. 6

3.1.12. Accesul parțial

În jumătate din țările care au răspuns există prevederi referitoare accesul parțial la documentele cu restricții (separarea unor părți din document, anonimizare, acoperire etc.). Cu toate acestea, numai Arhivele din 11 țări au personal necesar, cunoștințe și resurse pentru implementarea accesului parțial, în 5 țări acesta este implementat numai în anumite Arhive, iar în 4 țări numai în anumite cazuri, după cum e arătat în graficul nr. 7.

Pot Arhivele introduce un acces parțial?

graficul nr. 7

3.1.13. Respingeri – apeluri

Într-o majoritate semnificativă de țări (33) există prevederi pentru comunicarea obligatorie, în scris, a respingerii cererilor de acces; numai 7 țări au raportat absența unor astfel de prevederi. În mod similar, în majoritatea țărilor, în cazul respingerii unei cereri de acces, există posibilitatea de a face apeluri administrative (33 de țări) sau apeluri în instanțe (35 de țări). Alte posibilități de acțiune juridică, cum ar fi înaintarea plângerii către un Avocat al poporului sau către un Comisar de informații, există în 21 de țări, adică în jumătate dintre țările respondente.

3.1.14. Arhive private

Prevederi juridice, financiare și de altă natură, destinate să încurajeze accesul la arhivele private, există doar în 15 țări, după cum reiese din harta nr. 7. În aceste țări există un registru al arhivelor private

protejate sau unul al arhivelor private deschise publicului și este alocat chiar un buget special pentru subvenționarea arhivelor private; cu toate acestea, o autoritate sau un serviciu care să ofere asistență arhivelor private există în numai 8 țări.

Prevederi care încurajează accesul la arhivele private

harta nr. 7

3.2. Cercetători academici

Răspunsurile date de către 30 de cercetători și organizații (asociații de istorici, instituții academice, facultăți etc.), reprezentând comunitatea profesională de utilizatori ai arhivelor din 16 țări europene (vezi harta nr. 8), sunt rezumate în secțiunile următoare. Din considerentele metodologice discutate anterior, 19 respondenți independenți au alcătuit ultimul eșantion de cercetători academici.